

An Exploratory Analysis of the Supreme Leader's Speeches for Designing a Model of Production Flourishing

Rahman Ghaffari *

Mohammad Mahdi Ahmadian **

Massood Ahmadi ***

Abstract

One of the responsibilities of the Supreme Leader of the Islamic Republic of Iran is to decide on the general policies of the state. In view of that, the Supreme Leader named the year of 2019 as the year of production flourishing. Naming and appointing special slogans for each year by the leader designate general policymaking for the Islamic state. In this regard, the year 2019 has been named as the year of production flourishing by the Supreme Leader. In this research, the speeches of the Supreme Leader over the last three decades relating to production were collected through a statement-based approach. Three stages of open, pivotal and selective identification, in the form of 28245 open identities, 199 concepts and 32 key themes, were identified in the conceptual model of epical production. The findings signified that the outcomes of developing production flourishing include developing employment, sustaining economic growth, increasing economic resilience, increasing national dignity, expanding exports and enhancing social justice. Research innovation supports executive policymakers in following the decisions of the Supreme Leader to make systematic decisions on a production flourishing.

Keywords: *production epic, production flourishing, resilience of economy*

* Corresponding author: assistant professor at the Department of Management, Islamic Azad University of Sari, Iran
rghaffari63@gmail.com

** PhD in management, science and technology policymaking, University of Mazandaran
ahmadianmehdi@yahoo.com

*** Assistant professor at the Department of Management, Islamic Azad University of Sari, Iran
m.ahmadi4502@iausari.ac.ir

شاپا چاپی: ۶۹۸۰ - ۲۲۵۱
شاپا الکترونیکی: ۵۲۳۴ - ۲۶۴۵

نشریه علمی

«مدیریت اسلامی»

(زمستان ۱۳۹۸، سال ۲۷، شماره ۴: ۱۸۶ - ۱۶۱)

تحلیلی اکتشافی از بیانات مقام معظم رهبری مدظله در راستای ارائه الگوی رونق تولید

محمد مهدی احمدیان دیوکتی**

رحمان غفاری *

مسعود احمدی ***

پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۱۰/۰۱

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۳/۰۹

چکیده

یکی از وظایف رهبری در نظام جمهوری اسلامی ایران، تعیین سیاستهای کلی نظام است. نامگذاریها و تعیین شعارهای سال را می توان یکی از جلوه های تعیین سیاستهای کلی نظام اسلامی از سوی مقام معظم رهبری دانست. در همین راستا، سال ۱۳۹۸ از سوی مقام معظم رهبری، سال «رونق تولید» نام گرفته است. در این مقاله با روش داده بنیاد بیانات مقام معظم رهبری طی سه دهه گذشته در زمینه «رونق تولید» در سه مرحله شناسه گذاری باز، محوری و انتخابی در قالب ۲۸۲۴۵ شناسه باز، ۱۹۹ مفهوم و ۳۲ مقوله اصلی و با محوریت «حماسه تولید» به صورت الگویی مفهومی ارائه شد. یافته های پژوهش نشان می دهد افزایش اشتغال، رشد اقتصادی پایدار، افزایش تاب آوری اقتصادی، افزایش عزت و نشاط ملی، توسعه صادرات و افزایش عدالت اجتماعی از پیامدهای تحقق رونق تولید است. نوآوری پژوهش کمک به سیاستگذاران اجرایی است تا با توجه به منویات مقام معظم رهبری به صورت نظام مند به تصمیم گیری در عرصه رونق تولید اقدام کنند.

کلیدواژه ها: حماسه تولید، رونق تولید، تاب آوری اقتصاد

rgghaffari63@gmail.com

ahmadianmehdi@yahoo.com

m.ahmadi4502@iausari.ac.ir

* نویسنده مسئول: استادیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی ساری، ایران، ساری

** دکتری مدیریت، گرایش سیاست گذاری علم و فناوری، دانشگاه مازندران

*** استادیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی ساری، ایران، ساری

مقدمه

تولید در زندگی بشر از دیرباز مورد توجه بوده و بقا و تداوم زندگی انسانها در گرو آن بوده، و با گذشت زمان، اهمیت آن برای جوامع بشری بیشتر از پیش شده است (رشوند، ۱۳۹۵: ۷۶). از جمله مسائل اساسی حال حاضر کشور، وابستگی اقتصاد ایران به استخراج و صادرات نفت و مواد خام معدنی است که محصولاتی با ضریب ارزش افزوده اندک، غیر اشتغالزا و دارای نوسان پی‌درپی درآمدي بوده، و این امر درهم ریختگی مداوم اقتصاد کشور را به دنبال داشته است. وقوع این آشفتگی‌ها بویژه در پی تجربه رونق و رکود درآمدهای نفتی در یک دهه گذشته از ضعف توان تولیدی کشور خیر می‌دهد (رجب پور، ۱۳۹۶: ۴).

سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، کشور ایران را توسعه یافته با جایگاه نخست اقتصادی در منطقه معرفی کرده و مسئولان ارشد نظام نیز همواره از این سند به‌عنوان میثاق ملی یاد می‌کنند و تجلی این ادعا را می‌توان در رهنمودهای مکرر مقام معظم رهبری و نشست‌های متعدد ایشان با اعضای هیأت دولت و دیگر مسئولان اجرایی کشور ملاحظه کرد (فیض پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۶). فضای اقتصادی ایران امروز، رویدادهای ویژه و منحصر به فرد اقتصادی را شاهد است که وقوع برخی از آنها تاکنون در دنیا سابقه نداشته است؛ از این رو زمانی که اوضاع ویژه و بدون الگویی به وجود می‌آید، ضرورت نوآوری و نظریه‌پردازی اقتصادی مهمترین ویژگی تمایز ایران با سایر کشورهای منطقه در این افق است و برطرف کردن چالشهای اقتصادی از سوی صاحب نظران ضرورت پیدا می‌کند (میلانی، ۱۳۹۴: ۵).

نامگذاریها و تعیین شعارهای سال را می‌توان یکی از جلوه‌های تعیین سیاستهای کلی نظام اسلامی از سوی مقام معظم رهبری دانست. دقت و توجه به شعارهای سالهای اخیر نشان می‌دهد انتخاب این شعارها برخاسته از پشتوانه دقیق کارشناسی و ارزیابی همه‌جانبه از ضرورت‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. از سوی دیگر به کارگیری عنوانها و نامها از چنان دقتی برخوردار است که نه فقط دولتمردان، مسئولان و نخبگان اجتماعی، که عموم شهروندان جامعه اسلامی نیز براحتی آنها را درک می‌کنند و بر اهمیت آنها در وضعیت فعلی صحنه می‌گذارند.

در همین راستا، سال ۱۳۹۸ از سوی مقام معظم رهبری، سال «رونق تولید» نام گرفته است. این نامگذاری از سوی ایشان در حالی صورت گرفت که کشورمان در سالهای گذشته مشکلات و

مسائل اقتصادی متعددی را پشت سر گذاشته است و انتظار می‌رود که در سال پیش رو نیز اقتصاد ایران با چالشهای بسیاری روبه‌رو شود. از این رو این نامگذاری از سوی معظم‌له در واقع تأکید بر جهت‌دادن سیاستهای اقتصادی به سوی حمایت از تولید ملی است که در نهایت به تقویت اقتصاد کشور منجر خواهد شد. بنابراین می‌توان این‌گونه قلمداد کرد که سیاستهای اقتصادی، که در سال ۱۳۹۸ اتخاذ می‌شود، بیش از هر چیز باید با تأکید بر حمایت از تولید ملی باشد و در صورتی که اجرای سیاست اقتصادی چند نتیجه متضاد داشته باشد به‌طور حتم تولید ملی باید بر تمامی اهداف اولویت داشته باشد (کاویانی، ۱۳۹۸). بنابراین با تأکید بر فرمایش مقام معظم رهبری که «اگر ما توانستیم تولید داخل را رونق ببخشیم، مسئله تورم حل خواهد شد»، اهتمام به تولید ملی در سایه فرهنگ‌سازی موجب حل مشکلات داخلی و مقابله با تهدیدات خارجی خواهد شد (مجبوبی و محمدی، ۱۳۹۱: ۲۷).

در اندیشه رهبر انقلاب و در نظریه اقتصاد مقاومتی، «رونق تولید ملی» به عنوان رکن اساسی اقتصاد مقاومتی همواره مطرح و تولید ملی با انگاره‌هایی از قبیل «تولید به مثابه جهاد»، «تولید به مثابه حسنه» و «تولید به مثابه نیاز اساسی و عامل حفظ و امتداد نظام اسلامی» مورد تأکید است. در این مقاله سعی شده است با روش راهبرد پژوهشی داده بنیاد بیانات مقام معظم رهبری در زمینه «رونق تولید» مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. بعد از بررسی بیانات ایشان با این روش، الگویی مفهومی مبتنی بر نظام فکری رهبری ارائه می‌شود که بتواند عوامل مؤثر بر رونق تولید را نظام‌مند تبیین کند. رونق تولید

اقتصاد ایران در سایه تفکر جمهوری اسلامی همیشه آماج حملات دشمنان است. یکی از ضربه‌های دشمنان، که می‌تواند جامعه را دچار تزلزل کند، مشکلات اقتصادی است. در واقع یکی از عناصر و اجزای جامعه، که مستقیم، سکان هدایت جامعه را در دست می‌گیرد، اقتصاد آن کشور است به گونه‌ای که هر گونه قدم برداشتن برای اصلاح و بهبود آن می‌تواند به منزله گامهایی در جهت تعالی دیگر بخشهای جامعه و رفاه حال عمومی و فعالیت اعتلای پایه نظام و کشور باشد (عبداللهی عابد و قبادی، ۱۳۹۳: ۱۱۰). تولید، فعالترین عامل درآمد و توسعه اقتصادی است که از مشارکت سرمایه و نیروی کار به وجود می‌آید؛ به عبارت دیگر تولید، که در یک جمله کوتاه به «ایجاد چیز سودمند» خلاصه می‌شود از به‌کارگیری دو نوع سرمایه خدادادی و اندوخته انسان به دست می‌آید (موسی زاده، ۱۳۹۲: ۲۰۴).

اندیشه گسترش صادرات غیر نفتی از دیرباز در سطحی گسترده مورد توجه و اقبال کارشناسان اقتصادی بوده و از لحاظ نظری و عملی فراز و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشته است. واضح است کشور پهناوری مانند ایران با برخورداری از منابع سرشار طبیعی، باید بتواند با تولید و صدور محصولات غیر نفتی در دنیا بویژه در منطقه غرب آسیا، جایگاه ویژه‌ای به دست آورد؛ اما طی نیم‌قرن گذشته، نفت خام نه تنها مهمترین کالای صادراتی، بلکه عامل اثرگذار و دیکته‌کننده برنامه‌ها و تحولات اقتصادی ایران بوده است (دژپسند و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۰). می‌توان گفت دغدغه اصلی این روزهای سیاستگذاران و قانونگذاران کشور، حمایت از تولید ملی است؛ لذا با تقویت تولید رقابت‌پذیر و دانش‌بنیان، می‌توان شاخصهای اقتصادی بویژه اشتغال را بهبود بخشید و اقتصاد کشور را در مقابل تنش‌های داخلی و خارجی، مصون نگاه داشت (مرکز مالگیری و سیاح، ۱۳۹۶: ۱). اقتصاد مقاومتی بدون رونق تولید ملی و فرهنگ استفاده از تولیدات داخلی، توفیق چندانی نخواهد داشت. تولید ملی بیش از هر موقعیت دیگری برای تحقق اقتصاد مقاومتی ضرورت است به دلیل اینکه می‌تواند در این مقاومت نقش اساسی داشته باشد. اقتصادی که یکی از بنیانهای ایستادگی و مقاومتش مقوله تولید ملی است، نباید از مسیر خوداتکایی منحرف شود (اسماعیلی خوشمردان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲)؛ به همین دلیل، شعار «رونق تولید ملی» در سپهر اقتصاد مقاومتی، راهبرد و فراسیاستی است که در پهنه مفهومی خود از سویی با شعارهای سالهای گذشته نظام اسلامی (نظیر جهاد اقتصادی، حمایت از کالای ایرانی، اصلاح الگوی مصرف، همت مضاعف و کار مضاعف، نوآوری و شکوفایی، نهضت خدمت‌رسانی به مردم، رفتار علوی، صرفه‌جویی، پرهیز از اسراف، انضباط اقتصادی و مالی، وجدان کاری و انضباط اجتماعی) مرتبط است و از سوی دیگر، این راهبرد (و فرا سیاست) متناظر با روح کلی و سیاستهای کلان و شاخصهای اسناد بالادستی ابلاغی از سوی رهبر معظم انقلاب و نظام اسلامی متناظر است (اشیری، ۱۳۹۸).

رشد اقتصادی در هر جامعه‌ای برآیند تولید است. افزایش تولید از نظر کمی و کیفی به معنای رشد اقتصادی و بهبود وضعیت اقتصادی است؛ از این رو باید به تولید توجه ویژه‌ای مبذول کرد؛ زیرا اگر افزایش مصرف با افزایش تولید همراه نباشد به معنای نبود رشد اقتصادی در جامعه است. هر جامعه‌ای باید تولیداتش از مصارف آن بیشتر باشد و همواره دخل بر خرج بچربد تا جامعه بتواند فرصتهای تازه سرمایه‌گذاری در بخشهای دیگر به دست آورد. افزایش تولید و رشد اقتصادی در هر جامعه به معنای ایجاد فرصتهای بیشتر و بهتر برای شکوفایی اقتصادی و ورود به عرصه‌های تازه و نو

خواهد بود و امکان خلاقیت بیشتر را در جامعه فراهم می‌آورد (منصوری، ۱۳۹۸). با توجه به اهمیت روزافزون میزان تولید و رشد اقتصادی در هر جامعه، دستیابی به تولید بیشتر و میزان رشد بیشتر، همواره دغدغه دولتها و ملتها بوده است؛ از این رو یکی از مهمترین اهداف اقتصاد کلان، که مورد تأکید تمامی دولتها و برنامه‌ریزان اقتصادی در کشورهای جهان است، دستیابی به رشد اقتصادی مداوم و پایدار است (استادی، ۱۳۹۵: ۱۳۴).

عموماً اقتصادهای در حال توسعه به نوعی با انبوه ظرفیتهای استفاده نشده و تحقق نیافته روبه‌رو هستند. ارتقای تولید در معنای عام، نام دیگری برای اشاره به لزوم بهره‌گیری از این ظرفیتهاست. چگونه می‌توان این ظرفیتهای را به کار گرفت؟ به تعبیر دقیقتر چگونه می‌توان به تولید (کشاورزی صنعتی، صنعت با ارزش افزوده زیاد و خدمات مولد) رونق بخشید؟ این سؤال یکی از پرسش‌های بنیادین اقتصاد توسعه را تشکیل می‌دهد که تاکنون پاسخهای گوناگونی به آن ارائه شده است؛ اما از میان پاسخ‌ها و تبیین‌های گوناگون، سه تبیین مشهورتر است: در تبیین اول ریشه مشکل در عدم رشدیافتگی بازارهاست. در تبیین دوم ریشه مشکل، مداخلات دولت است و در تبیین سوم ریشه مشکل در ساختار نهادی است. بنابه این سه نوع تبیین مسئله، سه نوع راهکار و دستور کار و دستورالعمل سیاستی نیز پیشنهاد شده است که در جدول شماره ۱ به صورت مختصر به آن اشاره می‌شود:

جدول ۱. الگوهای اصلی حمایت از تولید در ادبیات اقتصادی (منبع: رجب پور، ۱۳۹۶)

ریشه مشکل	راهبرد	دستورالعمل سیاستی	سطح پیچیدگی دستورالعمل
نارسایی بازارها	هزینه‌های عمرانی، احداث صنایع مادر، اعطای تسهیلات، تعرفه‌های حمایتی	توسعه دولت‌محور (نقش‌آفرینی گسترده دولت)	دستور کار مشخص
مداخلات دولت	کوچک‌سازی دولت (عدم مداخله)	آزادسازی، مقررات‌زدایی، خصوصی‌سازی	دستور کار مشخص
نارسایی نهادی و سازمانی	هماهنگی سیاست‌گذاران (اجماع سیاسی، هماهنگی بین بخشی) سیاستهای هماهنگ‌کننده (هماهنگی منافع فرد/ جمع؛ هماهنگی منافع کوتاه مدت/ بلند مدت)	ارتقای هماهنگی درون دولت، سیاست‌گذاری در جهت ارتقای هماهنگی سطوح خرد/کلان و کوتاه‌مدت/ بلند مدت	دستور کار مشروط (اهمیت شرایط اولیه و تنگناهای ساختاری و نهادی در سیاست‌گذاری)

پیشینه پژوهش

برخی از مطالعات و تحقیقات در زمینه رونق تولید عبارت است از:

- اشیری (۱۳۹۸) در یادداشتی با عنوان "نظامهای حامی رونق تولید در نظریه اقتصاد مقاومتی"، ضمن اشاره به روش‌شناسی تحلیل مسائل اقتصاد سیاسی ایران، برخی نظامهای مهم و کلیدی حامی رونق تولید ملی را معرفی، و با تحلیلی آسیب‌شناسانه و ناظر به اصلاح ساختارهای درونی کشور، چگونگی تأثیرگذاری این نظامها را بر تداوم رکود تولید ملی بیان، و در مجموع علل اهمیت شعار سال و لزوم توجه مسئولان و کارگزاران نظام به رونق تولید را تبیین کرده است.

- نادعلی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان "بررسی راهکارهای قرآن برای رونق و پیشرفت تولید و اشتغال" به طرح برنامه‌هایی از قرآن کریم و روایات در جهت رونق و پیشرفت تولید و اشتغال اشاره می‌کند. مدیریت جهادی، تربیت نیروهای کارآمد و متعهد، بهره‌گیری هدفمند از ذخایر طبیعی، جذب سرمایه‌های داخلی، کیفیت بخشی به تولیدات داخلی، کار و تلاش صادقانه از زمره راهکارهایی است که در مطالعه ایشان مورد بررسی قرار گرفته است.

- قاضی میرسعید و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان "مفهوم توسعه و پیشرفت در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله)" به تبیین مفهوم توسعه و پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته است. داده‌های این پژوهش از بیانات و سخنرانیهای ایشان از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۴ انتخاب شده و سه مضمون قدرت درونزا، اقتصاد دانشی عدالت‌محور و اسلامی بودن پیشرفت به‌عنوان مضمونهای فراگیر پیشرفت ارائه شده است.

- رشوند (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان "بررسی راهکارهای تقویت تولید کالاهای داخلی در راستای اقتصاد مقاومتی" بیان می‌کند: امروزه یکی از مهمترین موضوعات مطرح در کشور بحث اقتصاد مقاومتی در مقابل تحریمها، و حمایت از تولید ملی یکی از ارکان اصلی در تحقق آن است که برای دستیابی به آن به نهضت عظیم ملی نیاز است. او در این پژوهش به بررسی راهکارهای عملی در تأکید بر تولید کالاهای داخلی و اهمیت آن به روش کتابخانه‌ای و استفاده از نظر پژوهشگران در رسیدن به این باور پرداخته است که می‌توان با اتکا به تولید داخلی بخش عمده‌ای از تحریمها را سپری و خنثی کرد.

- شفیعا و موسوی لقمان (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان "طراحی مدل مفهومی تعامل دولت

و تولیدکنندگان داخلی برای تقویت تولید ملی با بهره‌گیری از تحلیل محتوای کیفی " در پی شناسایی بسترهای همکاری اثربخش میان دولت و تولیدکنندگان داخلی در راستای تقویت تولید و برآورده شدن منافع ملی برآمده‌اند. مقوله‌های تولید در این پژوهش ابتدا بر اساس مطالعات درباره کلمات کلیدی مرتبط با تولید ملی، استخراج شده و پس از جمع‌آوری سؤالات اولیه حول موضوع، طراحی و در قالب مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته نظر خبرگان جمع‌آوری شده است. جامعه آماری شامل فعالان حوزه تولید و نیز مسئولان اجرایی کشور در وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت و کارشناسان اتاق بازرگانی و ... هستند و از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد همکاری بین دولت و تولیدکنندگان با مداخله هوشمندانه و از طریق ایجاد بسترهای مناسب مالی، تنظیم شرایط فعالیتها و محصولات، تنظیم روابط بین‌المللی اقتصادی محقق خواهد شد.

- ابوطالبی (۱۳۹۳) در پژوهشی به دنبال پاسخ به این پرسش است که علمای شیعه برای حمایت از تولید ملی چه راهکارهایی داشته‌اند. برای پاسخ به این سؤال، عملکرد و بیانات علمای شیعه در دوره قاجار بر اساس تحلیل محتوای کیفی مورد بررسی قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عالمان شیعه با صدور بیانیه در تحریم کالاهای خارجی و ترویج کالاهای داخلی، تشویق و حمایت از تأسیس شرکتهای اقتصادی داخلی و تعهد عملی به استفاده از کالای داخلی و قناعت در زندگی، نقش زیادی در این زمینه داشته‌اند.

- فتحی مولایی و همکاران (۱۳۹۱)، در مطالعه خود بر لزوم شناسایی و برطرف کردن موانع تولید و عرضه در داخل کشور تاکید کردند و کیفیت نامطلوب کالاهای داخلی در مقایسه با کالاهای خارجی را از دید مصرف‌کنندگان عاملی تأثیرگذار بر کاهش حمایت از کالاهای تولید داخل دانستند.

با توجه به بررسی پیشینه تحقیقات در زمینه رونق تولید، مشاهده می‌شود پژوهشی که بتواند به‌صورت جامع، الگوی رونق تولید را در منظومه فکری مقام معظم رهبری تبیین کند، وجود ندارد که این خود نشان از ابتکاری بودن و نوآوری این پژوهش است.

روش پژوهش

انتخاب طرح تحقیق مهمترین مرحله فرایند آن است؛ زیرا این انتخاب بر دیگر مراحل پژوهش اثر می‌گذارد. طرح تحقیق بر اساس ماهیت و نوع سؤال با مسئله تحقیق، موضع معرفت‌شناسی محقق، مهارتها و آموزه‌های محقق و منابع در دسترس برای طرح انتخاب می‌شود. این تحقیق از نظر ماهیت بنیادی (اکتشافی) است؛ زیرا مسئله‌ای را مورد توجه قرار می‌دهد که قبلاً کمتر مورد پژوهش قرار گرفته است. در چنین نوع پژوهشی به جای آزمون فرضیه، هدف جمع‌آوری الگوها و نظرها برای یافتن درک عمیق از موضوع است. استفاده از مطالعات کیفی بویژه نظریه داده‌بنیاد زمانی ضرورت پیدا می‌کند که اطلاعات اندکی در مورد پدیده مورد مطالعه وجود داشته باشد یا در مطالعات و تحقیقات در ارتباط با موضوع مورد نظر، نبود چارچوب نظری مشهود باشد که به صورت جامع به تبیین موضوع پردازد. در این پژوهش از نظریه داده‌بنیاد به عنوان یکی از شیوه‌های روش تحقیق کیفی با هدف شناخت و درک نظر افکار افراد و رویدادها و وقایع آینده در بستری از واقعگرایی خاص استفاده شده است. این روش به درک و فهم بستر فرایندهای اجتماعی و ماهیت ذهنی و بین ذهنی زندگی انسانی و دریافتن تفسیر، معانی و مفاهیم رویدادهای اجتماعی در تجربه کنشگران می‌پردازد (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۸۳). روش پژوهشی داده‌بنیاد، روشی نظام‌مند و کیفی برای خلق نظریه‌ای است که در سطحی گسترده به تبیین فرایند، کنش یا کنش متقابل موضوعی مشخص می‌پردازد. از آنجاکه طراحی الگوی اکتشافی از بیانات مقام معظم رهبری، هدف پژوهش است، روش نظریه داده‌بنیاد انتخاب شد تا با هدف تحقیق سازگاری داشته باشد. بر همین اساس برای تحلیل داده‌های کیفی گردآوری شده، لازم است سه مرحله شناسه‌گذاری باز، محوری و انتخابی انجام شود تا در نهایت، پارادایمی منطقی یا تصویری عینی از نظریه ارائه شود.

در پژوهش‌های کیفی بویژه در روش «داده‌بنیاد» مرزبندی شفافی بین مراحل پژوهش وجود ندارد و پژوهشگر با مراحل و روشهایی یکپارچه سروکار دارد؛ به عبارت دیگر در پژوهش کیفی تحلیل داده‌ها فرایندی چند مرحله‌ای و مستمر است که با فرایند گردآوری داده‌ها شروع می‌شود. تحلیل داده‌ها بخش مهمی از طرح پژوهشی مقدماتی است؛ چراکه هر مطالعه کیفی نیازمند تصمیماتی درباره چگونگی تحلیل کیفی است. بنابراین در این مقاله، پژوهشگر تحلیل داده‌ها را از

مجموعه گردآوری شده از بیانات مقام معظم رهبری انجام داده که به عنوان داده‌های ثانویه قابل استفاده است. این کار به پژوهشگر کمک کرد تا با تمرکز و انسجام بیشتری متون مربوط به بیانات مقام معظم رهبری را تحلیل، و ارتباط بهتری بین داده‌ها و سؤالات اصلی پژوهش برقرار کند. در جدول شماره ۲، گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری طی سالهای گذشته تا حال قابل مشاهده است که در آنها به رونق تولید اشاره شده است.

جدول ۲. بیانات مقام معظم رهبری

تاریخ	توضیحات
۱۳۹۸/۱/۱	پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۸
۱۳۹۸/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۹۸/۲/۸	بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی
۱۳۹۸/۲/۲۴	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام با رهبر انقلاب
۱۳۹۸/۳/۸	بیانات در دیدار جمعی از استادان نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها
۱۳۹۸/۳/۱۴	بیانات در سی‌امین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)
۱۳۹۷/۳/۲۰	بیانات در دیدار جمعی از استادان نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها
۱۳۹۷/۳/۲۵	بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر
۱۳۹۷/۷/۲۵	بیانات در دیدار نخبگان و استعدادهای برتر علمی با رهبر انقلاب
۱۳۹۶/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۹۶/۱/۲۱	بیانات در دیدار نوروزی جمعی از مسئولان کشور با رهبر انقلاب
۱۳۹۶/۲/۱۰	بیانات در دیدار با جمعی از کارگران
۱۳۹۶/۴/۵	بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفیران کشورهای اسلامی با رهبر انقلاب
۱۳۹۶/۴/۵	بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر
۱۳۹۶/۱۰/۱۹	بیانات در دیدار با مردم قم
۱۳۹۶/۱۱/۲۹	بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی
۱۳۹۵/۱/۱	بیانات در پیام نوروزی ۱۳۹۵
۱۳۹۵/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۹۵/۳/۱۶	بیانات در دیدار رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی
۱۳۹۵/۳/۲۹	بیانات در دیدار جمعی از استادان دانشگاه‌ها
۱۳۹۵/۱۲/۱۹	بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری

ادامه جدول ۲. بیانات مقام معظم رهبری

تاریخ	توضیحات
۱۳۹۴/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۹۴/۲/۹	بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور
۱۳۹۴/۴/۲	بیانات در دیدار مسئولان نظام
۱۳۹۴/۱۱/۱۹	بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش
۱۳۹۳/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۹۳/۴/۱۶	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام با رهبر انقلاب
۱۳۹۳/۱۰/۱۷	بیانات در دیدار با جمعی از مردم قم
۱۳۹۲/۶/۶	بیانات در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیات دولت
۱۳۹۲/۱۲/۶	بیانات در جلسه با سران قوا
۱۳۹۲/۱۲/۲۰	بیانات در جلسه تبیین سیاستهای اقتصاد مقاومتی
۱۳۹۱/۱/۱	بیانات در پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۱
۱۳۹۱/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۹۱/۵/۳	بیانات در دیدار کارگزاران نظام
۱۳۹۱/۵/۸	بیانات در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکتهای دانش بنیان
۱۳۹۱/۶/۲	بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیات دولت
۱۳۹۱/۷/۲۰	بیانات در دیدار معلمان و استادان دانشگاههای خراسان شمالی
۱۳۹۱/۷/۲۲	بیانات در اجتماع مردم اسفراین
۱۳۹۰/۵/۲۶	بیانات در دیدار فعالان بخشهای اقتصادی کشور
۱۳۹۰/۶/۶	بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیات دولت
۱۳۸۹/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی
۱۳۸۹/۶/۱۶	بیانات در دیدار کارآفرینان تولیدی، صنعتی و کشاورزی
۱۳۸۷/۲/۴	بیانات در دیدار کارگزاران و کارآفرینان
۱۳۸۷/۲/۱۴	بیانات در دیدار استادان و دانشجویان دانشگاههای شیراز
۱۳۸۶/۲/۱۰	بیانات در جمع کارگران
۱۳۸۵/۱/۱	بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی
۱۳۸۵/۳/۲۹	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام
۱۳۸۵/۵/۱۵	بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام
۱۳۸۵/۱۱/۳۰	بیانات در دیدار مسئولان و دست اندرکاران اجرای سیاستهای اصل ۴۴

ادامه جدول ۲. بیانات مقام معظم رهبری

تاریخ	توضیحات
۱۳۸۳/۶/۴	بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت
۱۳۸۲/۱۰/۱۴	بیانات در دیدار جمعی از کشاورزان
۱۳۸۲/۷/۲۳	بیانات در دیدار نخبگان استان زنجان
۱۳۸۱/۵/۵	بیانات در دیدار اعضای ستادهای نماز جمعه
۱۳۸۰/۲/۲۸	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران
۱۳۷۹/۲/۱۴	بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان
۱۳۷۹/۱۲/۲۰	ابلاغ سیاستهای کلی نظام در بخشهای مختلف به رؤسای قوای سه‌گانه
۱۳۷۶/۵/۱۲	بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری
۱۳۷۲/۱۲/۱۳	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه
۱۳۶۸/۴/۵	بیانات در مراسم بیعت کارگران سراسر کشور
۱۳۶۸/۴/۲۳	پیام به ملت شریف ایران در چهلمین روز ارتحال امام خمینی (ره)
۱۳۶۸/۹/۲	پیام فرمانده کل قوا به گردهمایی فرماندهان ارتش بیست میلیونی

در بررسی کیفی می‌توان از نمونه‌گیری نظری استفاده کرد. از نمونه‌گیری نظری برای تشخیص تعداد مفاهیم، تعیین محل داده‌های مورد نیاز در متن و یافتن مسیر پژوهش استفاده می‌شود (احمدپور، ۱۳۸۵: ۴۵). بنابراین تمامی بیانات مقام معظم رهبری طی سه دهه گذشته جمع‌آوری و عبارات و متونی مورد بررسی، تحلیل و شناسه‌گذاری قرار گرفت که در آن مقام معظم رهبری به «رونق تولید» اشاره فرمودند؛ سپس شناسه‌های مشابه در طبقات یکسان، و در ذیل مقوله کلی قرار گرفت. این مقولات نیز به نوبه خود در مرحله شناسه‌گذاری محوری ذیل مقولات انتزاعی‌تری قرار گرفت و الگوی پارادایمی را شکل داد و سرانجام الگویی ترسیمی از مقولات ارائه شد.

یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شناسه‌گذاری باز استفاده شد؛ بدین صورت که بیانات مقام معظم رهبری، که در زمینه «رونق تولید» بود، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. در جدول شماره ۳، برخی از عبارات متنی و مفاهیم اختصاص یافته و مرتبط با آن قابل مشاهده است.

جدول ۳. شناسه‌گذاری باز بیانات مقام معظم رهبری

شناسه‌گذاری باز	بیانات رهبری
نگاه به درون (درون‌گرایی)	<p>- از جمله بزرگترین مسئولیتهای مسئولین کشور همین است که کاری کنند اگر دشمن دلش نخواست تحریم را بردارد به رونق کشور و پیشرفت کشور و رفاه مردم ضربه‌ای وارد نشود؛ راه آن چیست. راه آن این است که مراجعه کنیم به درون کشور، به درون ملت، از نیروهای درونی کشور استفاده کنیم (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۳).</p> <p>- از این ظرفیتهای استفاده کنیم [یعنی] اقتصاد درونزا؛ اقتصادی که مایه خود و ماده خود را از درون کشور و از امکانات کشور و از تواناییهای مردم خودمان به‌دست می‌آورد. این یک نگاه است که می‌گویند برای رونق اقتصادی نگاه کنیم به امکانات درونی کشور و استعدادها را و ظرفیتهای را بشناسیم، آنها را بدرستی به‌کار بگیریم، [آن وقت] اقتصاد رشد خواهد کرد (بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴).</p>
حل مشکلات اجتماعی ناشی از بیکاری	<p>- اگر ما توانستیم تولید داخلی را رونق بدهیم، اشتغال به‌وجود می‌آید و مشکل بیکاری (که یکی از مصیبت‌های امروز کشور ما بیکاری جوانان است و نرخ بیکاری، بالا است) برطرف خواهد شد یا کاهش پیدا خواهد کرد (بیانات در حرم رضوی، ۱۳۹۶).</p> <p>- همه بدانند اگر کارخانه و تولید داخلی راه نیفتد، اشتغال ایجاد نمی‌شود و نتیجه بیکاری، آسیبهای اجتماعی همچون اعتیاد، فساد، مشکلات خانوادگی و نارضایتی از نظام و دولت است (دیدار نوروزی با جمعی از مسئولان کشور، ۱۳۹۶).</p>
حل مشکل اشتغال	<p>- بنده معتقدم مشکلات اقتصادی کشور که از جمله مهمترین آنها مسائل کارگری است، مسئله معیشت است، مسئله بیکار شدن کارگران [است] که گزارشهایی می‌رسد و انسان می‌بیند این گزارشها را</p> <p>- اگر به مسئله تولید توجه بشود، حل خواهد شد. اشتغال ایجاد می‌کند (بیانات در جمع کارگزاران، ۱۳۹۴).</p> <p>- تمرکز مسئولان بر تولید داخلی و مطالبه‌گری ملت در این زمینه موجب حل مشکلات فراوان بویژه «بیکاری جوانان» خواهد شد (حرم رضوی، ۱۳۹۶).</p> <p>- حل موضوع رکود و اشتغال از طریق رونق تولید داخلی از اولویتهای اصلی و بسیار مهم در بخش اقتصاد است (دیدار با نمایندگان مجلس، ۱۳۹۵).</p> <p>- بیکاری ریشه اصلی بسیاری از مفاسد است و باید با رونق تولید، آن را حل کرد (دیدار با مردم قم، ۱۳۹۶).</p>

ادامه جدول ۳. شناسه‌گذاری باز بیانات مقام معظم رهبری

شناسه‌گذاری باز	بیانات رهبری
جلوگیری از واردات بی‌رویه	<p>- جلوگیری از واردات بی‌رویه از الزامات رونق تولید و اقتصاد مقاومتی است. البته مسئولان مدام در زمینه اقتصاد مقاومتی حرف می‌زنند اما کالاهای خارجی در بازار همچنان به‌وفور وجود دارد و موجب تضعیف تولید داخل می‌شود (بیانات در حرم رضوی، ۱۳۹۸).</p> <p>- یک رکن دیگر، دستگاه‌های متوکی وارداتند. این دستگاه‌ها هم بایستی نگاه کنند. بعضی از چیزها هست که در اختیار دولت نیست؛ بخش خصوصی فعالیت می‌کند و چاره‌ای هم نیست، لکن دستگاه‌های دولتی می‌توانند با نظارت هدایت کنند؛ کاری بکنند که مسئله واردات به تولید داخلی لطمه نزند (بیانات در جمع کارگران کشور، ۱۳۹۴).</p> <p>- آن وارداتی باید متوقف شود که کارخانه‌های داخلی را تعطیل می‌کند (دیدار نوروزی با جمعی از مسئولان کشور، ۱۳۹۶).</p>
ناکامی دشمن	<p>- اگر به توفیق الهی و با اراده و عزم راسخ ملت و با تلاش مسئولان، ما بتوانیم مسئله تولید داخلی را، آن‌چنانکه شایسته آن است، رونق ببخشیم و پیش ببریم، بدون تردید بخش عمده‌ای از تلاش‌های دشمن ناکام خواهد ماند (پیام نوروزی، ۱۳۹۱).</p> <p>- اگر ملت ایران با همت خود، با عزم خود، با آگاهی و هوشمندی خود، با همراهی و کمک مسئولان، با برنامه‌ریزی درست بتواند مشکل تولید داخلی را حل کند و در این میدان پیش برود، بدون تردید بر چالش‌هایی که دشمن آن را فراهم کرده است، غلبه کامل و جدی پیدا خواهد کرد (پیام نوروزی، ۱۳۹۱).</p>

به همین ترتیب برای تمامی بیانات و گزاره‌های کلامی مقام معظم رهبری جدولی تهیه شد و مراحل شناسه‌گذاری به صورت بسیار دقیق انجام گرفت که به دلیل حجم بسیار زیاد گزاره‌های کلامی و روند شناسه‌گذاری باز فقط به ذکر نمونه‌ای اکتفا می‌شود. در ادامه دلایل انتخاب هر یک از ابعاد اصلی الگوی بیانات رهبری معظم در زمینه رونق تولید تشریح می‌شود:

موجبات (شرایط) علی^۱: شرایط علی یا سبب‌ساز معمولاً آن دسته از رویدادها و وقایعی است که بر پدیده‌ها اثر می‌گذارد؛ به عبارت دیگر، شرایط علی، مقوله‌هایی (شرایطی) است که مقوله اصلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (بازرگان، ۱۳۹۵: ۱۰۰). شرایط علی مجموعه‌ای از وقایع و شرایط است که بر مقوله محوری اثر می‌گذارد. شرایط علی رویدادها و وقایعی است که از نظر زمانی

1. Causal Conditions

مقدم بر پدیده اصلی است. شرایط علی این پژوهش مرجع تولیدات جهانی، بهبود کیفیت زندگی و حمایت از کالای داخلی است.

پدیده محوری / اصلی: سلسله کنشها برای کنترل و اداره کردن پدیده اصلی شکل می‌گیرد. پدیده اصلی برچسب مفهومی‌ای است که برای چارچوب یا طرح در نظر گرفته می‌شود (روشندل اربطانی و همکاران، ۱۳۹۰). از آنجا که در این پژوهش، الگوی رونق تولید مبتنی بر تحلیل بیانات مقام معظم رهبری مورد مطالعه قرار گرفته است، بعد از گردآوری و تحلیل بیانات، که به صورت مکرر به کار مجاهدانه و عالمانه، اتقان در کار تولید، فریضه دانستن تلاش و کار و رونق دادن به وضع عمومی تأکید شده است، "حماسه تولید" (تحرك تولید) به عنوان مقوله محوری انتخاب شد.

راهبردها: راهبردها و مداخلات در واقع همانند کنشگران فردی و گروهی به‌عنوان کارگشایان^۲ و میانجی‌های تغییر^۳ عمل می‌کند. چه بسا اگر وضع موجود ساختارهای محیطی و زمینه‌ای به حال خود رها شود، بویژه در کشورهای در حال گذر و توسعه، هرگز اجازه فراهم آمدن موجبات و شرایط علی لازم برای توسعه این پدیده روی نمی‌دهد. اینجاست که نقش عاملیت، کنش، اهمیت راهبردها و مداخلات خود را نشان می‌دهد. با این شیوه است که عاملان فردی و گروهی، دست به کار می‌شوند و با طرح اقدام و ابتکارات خود برای فرایند پدیده مورد نظر روان-ساز و بسترسازی می‌کنند (فراستخواه، ۱۳۸۸: ۶۶). راهبردهای رونق تولید طبق بیانات مقام معظم رهبری عبارت است از: توجه به سرمایه انسانی کارآمد، حل موانع تولید، حمایت از SMEs، اشتغال دیجیتال، توانمندسازی کارآفرینان، تعامل اثربخش صنعت و دانشگاه، بهبود فضای کسب و کار، تحول در عرصه صنعت و کشاورزی، راهبری سرمایه‌ها، کنترل واردات، نوآوری و ابتکار در تولید، بازمهندسی ساختارها و مبارزه با قاچاق کالا.

شرایط زمینه‌ای^۴: شرایط (موجبات) زمینه‌ای (محیطی)، شرایط ویژه‌ای است که راهبردها را تحت تاثیر قرار می‌دهد (بازرگان، ۱۳۹۵: ۱۰۰). زمینه، مجموعه ویژگی‌های خاص پدیده است. یعنی مکان حوادث یا وقایع مربوط به یک پدیده در طول محدوده‌ای که دارای بعد است. زمینه

1. Strategies.
2. Catalysts.
3. Change agents
4. Cibtext

بیانگر مجموعه شرایطی خاص است که درون آن راهبردهای کنش / واکنش انجام می‌شود (خاکی، ۱۳۹۲: ۲۳۲). به شرایط خاصی که بر کنشها و تعاملات تأثیر می‌گذارد، زمینه گفته می‌شود. زمینه نشان‌دهنده سلسله خصوصیات ویژه‌ای است که به پدیده‌ای دلالت دارد؛ این بستر ناظر بر فضای حاکم بر رونق تولید است. شرایط زمینه‌ای این پژوهش فرهنگ‌سازی مصرف‌کالای داخلی، استفاده از تمامی ظرفیتها، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، اهتمام به تولیدات با کیفیت، شفافیت اقتصادی، انسجام مردم و مسئولان، اقتصاد درونزا و جدیت در کار است.

شرایط مداخله‌گر^۱: شرایط عمومی محیطی (مداخله‌گر) است که راهبردها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (بازرگان، ۱۳۹۵: ۱۰۱). شرایط مداخله‌گر عبارت است از شرایط عامی که مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط را تشکیل، و راهبردها را هم تحت تأثیر قرار می‌دهد. شرایط مداخله‌کننده این پژوهش فشار تحریمها و نوسانات نرخ ارز است.

پیامدها^۲ (نتایج در اثر راهبردها): برخی از طبقات بیانگر نتایج و پیامدهایی است که بر اثر اتخاذ راهبردها به وجود می‌آید. پیامدها، نتایجی است که در اثر راهبردها پدیدار می‌شود (بازرگان، ۱۳۹۵: ۱۰۱). پیامدها نیز برون‌دادها یا نتایج کنش و واکنش است (خاکی، ۱۳۹۲: ۲۳۳). می‌توان ادعا کرد که بر اساس راهبردهای ارائه‌شده در این الگو و شرایط مداخله‌گر و عوامل محیطی، افزایش اشتغال، رشد اقتصادی پایدار، برقراری عدالت اجتماعی، توسعه صادرات، افزایش تاب‌آوری اقتصادی و افزایش عزت و نشاط ملی قابل دستیابی باشد. پیامدهای متصور از الگوی رونق تولید مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری عبارت است از: افزایش اشتغال، رشد اقتصادی پایدار، برقراری عدالت اجتماعی، توسعه صادرات، افزایش تاب‌آوری اقتصادی و افزایش عزت و نشاط ملی.

در جدول شماره ۴ به صورت کامل، مفاهیم، مقولات و ابعاد الگوی رونق تولید مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری قابل مشاهده است:

1. Intervening Conditions.
2. Consequences

جدول ۴. مفاهیم و مقولات مرتبط با رونق تولید

ابعاد	مقولات	مفاهیم
شرایط علی	مرجع تولیدات جهانی	مرجع مراجعات تولیدی مردم جهان، بازسازی برای محصولات، ایجاد فرصتهای جدید، رواج تولید و تجارت
	بهبود کیفیت زندگی	حل مشکلات معیشتی، حل مشکلات اقتصادی، حل مشکلات اجتماعی ناشی از بیکاری، از بین رفتن یا کاهش ناهنجاریهای اجتماعی، رفاه کامل، رفع فقر و محرومیت، رونق در زندگی مردم، تنها راه علاج مشکلات اقتصادی، از بین رفتن یا کاهش ناهنجاریهای اجتماعی
	حمایت از کالای داخلی	مصرف تولیدات داخلی، حمایت از تولید ملی، ترجیح تولید داخلی، کمزنگ شدن مسابقه به رخ کشیدن نشانها و مارکهای خارجی، تقویت تولید داخلی، اجرای کامل سیاستهای حمایتی، حمایت از تولیدکننده داخلی، تکیه بر تولید داخلی، مصرف تولیدات داخلی، دولت مصرف کالای خارجی را بر خود حرام کند.
راهبردها	توجه به سرمایه انسانی کارآمد	شکوفایی استعدادها، توجه به نیروی انسانی، سرمایه و مهارت، به‌کارگیری مدیریت متعهد و کارآمد، استفاده از توان مردمی، شکوفایی استعدادها و ابتکار جوانان، توجه به نیروی جوان و با استعداد
	حل موانع تولید	رسیدگی به مسائل تولیدکنندگان، به حرکت درآوردن تولید، سرمایه‌گذاری برای رفع نیازهای کشور، پرهیز از دلالتی و کارهای زیانبار برای کشور، کاهش هزینه، جلوگیری از رکود واحدهای تولیدی، اصلاح چرخه معیوب تولید، حل موانع تولید، تقویت چرخه تولید
	حمایت از SMEs	توجه به بخش خصوصی، حمایت از بنگاه‌های کوچک تولیدی و دانش‌بنیان، حمایت از شرکتهای تعاونی، حمایت از تأسیس و توسعه صندوقهای شراکت در سرمایه، حل مشکلات بنگاه‌های تولیدی، اجرای سیاستهای اصل ۴۴
	اشتغال دیجیتالی	گسترش صنایع فناوری ارتباطات، فرصت اشتغالزایی در فناوریهای مجازی، فعالیتهای رسانه‌ای و تبلیغی
	توانمندسازی کارآفرینان	ایجاد بنگاه‌های کاری و تشویق کارآفرینان، آموزش نیروی انسانی متناسب با نیازهای فعلی و آینده بازار کار، ارتقای توان کارآفرینی، ایجاد کارآفرینی
	تعامل اثربخش صنعت و دانشگاه	برقراری نظام صحیح میان صنعت و دانشگاه، تجاری‌سازی علوم و فناوریها، وارد کردن دانشجویان به فناوریهای قابل تبدیل به ثروت، افزایش چشمگیر شرکتهای دانش بنیان، تولید محصولات دانش‌بنیان
	بهبود فضای کسب و کار	بر طرف کردن موانع رونق فضای کسب و کار، ایجاد رونق فضای کسب و کار، برنامه‌ریزی همه‌جانبه برای بهبود شرایط کسب و کار، ثبات در قوانین

ادامه جدول ۴. مفاهیم و مقولات مرتبط با رونق تولید

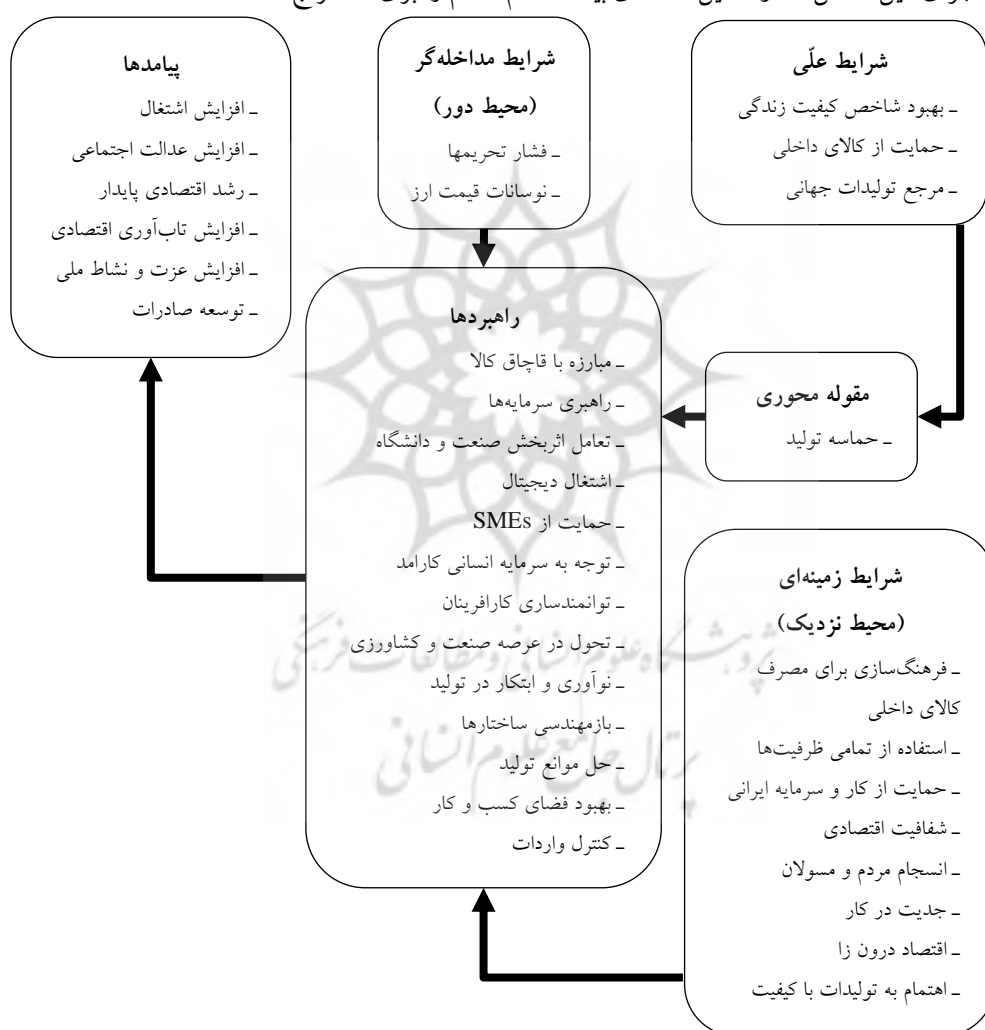
ابعاد	مقولات	مفاهیم
راهبردها	تحول در عرصه صنعت و کشاورزی	تحول در بخشهای مختلف، رونق صنعت، اعتلای صنعت، تکمیل چرخه صنعتی، سر و سامان دادن به تولیدات صنعتی و کشاورزی، توجه ویژه به بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی در روستاها
	راهبری سرمایه‌ها	صرف نشدن ارز کشور برای کالاهای مصرفی، به‌کار افتادن پس‌اندازهای پراکنده، جذب سرمایه‌های خارجی، هدایت سرمایه‌ها به سمت تولید صنعتی و کشاورزی، هدایت نقدینگی‌ها به سمت تولید، گردش صحیح ثروت، بانکها در خدمت تولید، کنترل و هدایت نقدینگی‌ها به سمت تولید، گردش داراییهای راکد
	کنترل واردات	جلوگیری از آسیب دیدن تولید داخلی بر اثر واردات با نظارت بر آن، جلوگیری از واردات بی‌رویه، برنامه‌ریزی دولت برای تأمین نیازهای خودش در داخل کشور، بازنگری در زمینه سیاستهای واردات
	نوآوری و ابتکار در تولید	تقویت تولید تنها راه علاج اقتصاد، نوآوری و ابتکار در تولیدات کشور، توسعه تولید در کشور، توسعه تولید ملی، اصلاح چرخه تولید و مصرف
	بازمهندسی ساختارها	اصلاح ساختار تولید، اصلاح ساختار اقتصاد، اصلاح نظام بانکی، تقویت زیرساختهای لازم، رقابت‌پذیری تولید داخلی
شرایط زمینه‌ای	مبارزه با قاچاق کالا	مبارزه با قاچاق و فساد، تأکید بر مبارزه واقعی با فساد و قاچاق، دنبال کردن کالای قاچاق از لب مرز تا داخل مغازه
	فرهنگ‌سازی مصرف کالای داخلی	اصلاح فرهنگ غلط تفریح به مصرف کالای خارجی، فرهنگ‌سازی در رابطه با ترجیح فعالیت تولیدی توسط صاحبان سرمایه، تعصب روی کالای داخلی، مصرف کالای داخلی و نرفتن به دنبال برندها و مارکهای خارجی، برنامه‌ریزی برای نكوهش بیکاری، رونق تولید به عنوان یک معروف، عدم توجه به مارکهای خارجی، ترویج مصرف کالای داخلی
	استفاده از تمام ظرفیتهای	به‌کارگیری ظرفیتهای و تواناییهای بالفعل و بالقوه کشور، به‌کار افتادن ظرفیتهای معدنی کشور، استفاده مؤثر از ظرفیتهای معدنی
	حمایت از کار و سرمایه ایرانی	حمایت از کارگر و سرمایه‌گذار ایرانی، کمک به کارگر ایرانی، بهبود وضع کار، حمایت از کار و سرمایه ایرانی
	اهتمام به تولیدات با کیفیت	افزایش کیفیت تولیدات، تولیدات ممتاز، مرغوبیت تولیدات داخلی، اصلاح موانع تولید کالای با کیفیت، کیفیت بخشیدن به تولیدات داخلی، تولید انبوه و با کیفیت، تولید محصولات داخلی مرغوب و با دوام
	شفافیت اقتصادی	ثبات و شفافیت و انسجام سیاستها و مقررات اقتصادی، پیگیری و نظارت جدی، شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد، جلوگیری از زمینه‌های فسادزا، مبارزه جدی با مفاسد، ایجاد نظام جامع اطلاعات بازار کار

ادامه جدول ۴. مفاهیم و مقولات مرتبط با رونق تولید

ابعاد	مقولات	مفاهیم
شرایط زمینه‌ای	انسجام مردم و مسئولان	همت مردم و مسئولان در فعالیتهای تولیدی، همراهی دولت و مجلس برای تولیدات داخلی، مسابقه در تولید، همدلی و هم‌زمانی دولت و ملت، تمرکز همه قوا و دستگاه‌ها بر رونق تولید
	اقتصاد درونزا	اراده ملی، تقویت اقتصاد مستقل کشور، به‌کارگیری فرصت بزرگ نیروی کارآمد، استفاده از تولید ملی، اقتصاد سودآور و تشویق‌کننده برای سرمایه‌گذاری، استفاده از متخصصان داخلی، نگاه به درون (درون‌گرایی)، حمایت از کالاهای دارای مزیت
	جدیت در کار	جلوگیری از کمکاری و فرار از کار سخت، محکم‌کاری، اتقان کاری، اتقان در کار تولید، کار مجاهدانه و عالمانه
شرایط مداخله‌گر	فشار تحریمها	تحریمها، استقلال کشور، افزایش تولیدات زیربنایی و اساسی داخلی، ناکامی دشمن
	نوسانات قیمت ارز	افزایش ارزش پول ملی، توازن بودجه‌ای، کاهش کسری بودجه کشور، حل مسئله تورم
پیامدها	افزایش اشتغال	ایجاد اشتغال، کاهش بیکاری به عنوان یکی از مشکلات امروز کشور، افزایش اشتغال، بهره‌گیری از فرصتهای اشتغالزایی، حل مشکل اشتغال
	رشد اقتصادی پایدار	رونق اقتصادی، استحکام اقتصادی، رشد اقتصادی کشور، رشد تولید کشور، رشد تولید ناخالص داخلی
	برقراری عدالت اجتماعی	توسعه محوری همراه با عدالت محوری، رونق اقتصادی همراه با عدالت اجتماعی، رونق مبتنی بر قسط و عدل، رفع فقر و محرومیت، نجات طبقات مستضعف و محروم
	توسعه صادرات	جهش صادرات، بازاریابی جهانی، ارتباط با کشورهای همسایه، حل موانع صادراتی
	افزایش تاب‌آوری اقتصادی	تحقق اقتصاد مقاومتی، اقتدار اقتصادی، خودکفایی، گرایش به اقتصاد مقاومتی، تکیه بر ظرفیتهای داخلی، ایجاد گفت‌وگو با اقتصاد مقاومتی، مردمی کردن اقتصاد، تکیه اقتصاد به تولید داخلی، رهایی از اقتصاد تک محصولی، تقویت توان داخلی
	افزایش عزت و نشاط ملی	مصلحت کشور، افزایش عزت ملی، تقویت روحیه استغنا، احساس عزت، احساس بی‌نیازی، ایجاد نشاط ملی و عمومی، ایجاد نشاط ملی

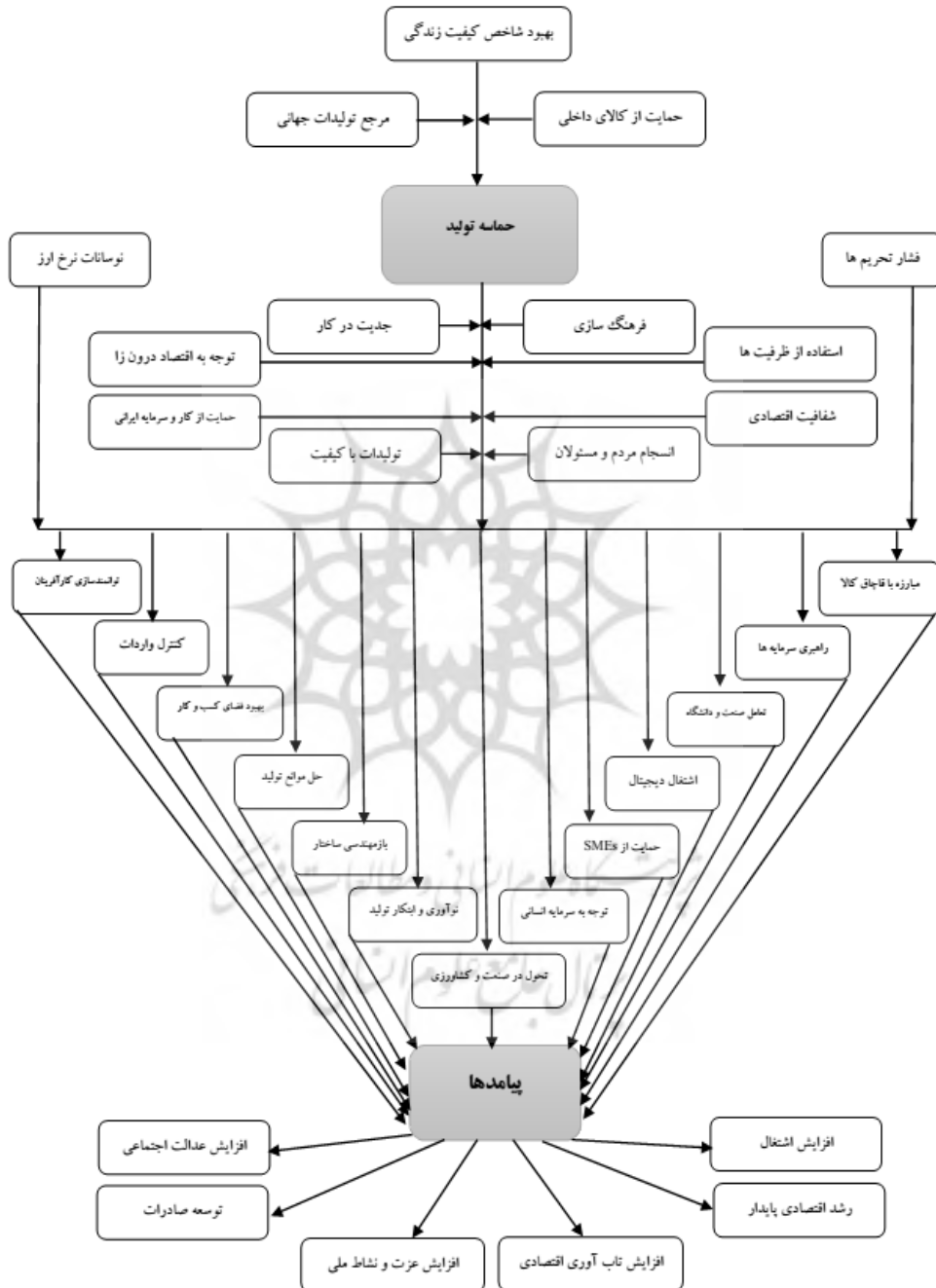
الگوی گفتمان رهبری برای رونق تولید

در واقع الگو تصویری ساده و مختصر از واقعیت است که مسائل پیچیده را به صورت آسان و قابل درک ارائه می‌کند. در این پژوهش در راستای هدف غایی آن یعنی «تحلیل بیانات مقام معظم رهبری در راستای ارائه الگوی رونق تولید» با اجرای راهبرد پژوهشی نظریه داده‌بنیاد، الگویی با اجزای ذیل (شکل ۱) از تحلیل داده‌های بیانات مقام معظم رهبری استخراج شد.

شکل ۱. الگوی پارادایمی رونق تولید

هدف نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده‌ها. برای تبدیل تحلیل‌ها به نظریه در الگوی پارادایمی، طبقه‌ها باید به‌طور منظم به یکدیگر مربوط شود. شناسه‌گذاری انتخابی (بر اساس نتایج دو مرحله قبلی شناسه‌گذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است؛ به این ترتیب که طبقه محوری به شکل نظام‌مند به دیگر طبقه‌ها ربط داده، و آن روابط در چارچوب روایتی ارائه، و طبقه‌هایی اصلاح می‌شود که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارد. گاه چه از روی ترجیح، و چه به دلیل اینکه تحلیگر، مفاهیم را در قالب شکل بهتر می‌تواند درک کند، نمودار بهتر از وصف برای مرتب کردن روابط میان مفاهیم به کار می‌آید. طبق نظر استراوس و کوربین (۱۳۹۴)، نمودار در شناسه‌گذاری گزینشی فشرده‌گی و پیچیدگی نظریه را نشان می‌دهد؛ از این رو است که برگردان نظریه از کلام به شکل به گونه‌ای که خلاصه و دقیق باشد، اغلب دشوار است؛ با این همه نفس عمل تهیه نمودار نهایی، یکپارچه و یک کاسه‌کننده به نهایی کردن روابط و کشف خلل‌های احتمالی در منطق نظریه مدد می‌رساند. سرانجام بسیار اهمیت دارد که روابط ترسیمی‌ای از نظریه‌ای داشته باشیم که مفاهیم عمده و ارتباط آنها را با یکدیگر ترکیب کند. در ادامه الگویی ترسیمی از فراگرد الگوی نهایی رونق تولید مبتنی بر تحلیل بیانات مقام معظم رهبری ارائه می‌شود.

شکل ۲. الگوی ترسیمی اکتشافی مقام معظم رهبری در زمینه رونق تولید

نتیجه گیری

در این پژوهش شش بعد اصلی از داده‌های گسترده پژوهش مشخص شد. مزیت پژوهش در مقایسه با پژوهشهایی در زمینه رونق تولید، ارائه الگویی جامع و مبتنی بر عمل، و مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری است تا در این راستا گامی کوچک در پیوند نظریه و عمل بردارد. با استفاده از روش داده‌بنیاد، که روش مناسبی برای طراحی الگو از طریق داده‌های کیفی است، شناسه‌های برگرفته از گزاره‌های متنی بیانات مقام معظم رهبری، تبدیل به مفاهیم و در پی آن بر اساس قرابت معنایی و محتوایی بین مفاهیم، مقوله‌ها شناسایی شد و بر این اساس مقوله‌های چندگانه حول محور پدیده اصلی قرار گرفت و در نهایت الگوی پارادایمی تحقیق پدیدار گشت. نوآوری پژوهش این است که دریچه‌ای نو را پیش‌روی سیاست‌گذاران، سیاست‌پژوهان و فعالان عرصه‌های علمی، اقتصادی، سیاسی و فناورانه قرار می‌دهد تا با توجه به منویات مقام معظم رهبری به صورت نظام‌مند، اقدام به سیاست‌گذاری در عرصه رونق تولید کنند. از دیگر نوآوریهای پژوهش، ابتکاری بودن موضوع پژوهش است که توانسته است به ارائه الگویی برای رونق تولید مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری پردازد. بنابراین، پژوهش توانسته است الگویی را به الگوهای محدود ادبیات این حوزه اضافه کند.

با توجه به الگوی نهایی برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری و نظر خبرگان، حماسه تولید تحت تأثیر عوامل چندی است که بهبود کیفیت زندگی، حمایت از کالای داخلی و مرجع تولیدات جهانی از آن جمله است. در همین راستا و با توجه به شناسه‌گذاری بیانات برای شرایط زمینه‌ای (بستر) نیز هشت مقوله شناسایی شد که عبارت است از: فرهنگ‌سازی برای مصرف کالای داخلی، استفاده از تمامی ظرفیتهای، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، شفافیت اقتصادی، انسجام مردم و مسئولان، پرهیز از سبیل‌کاری، توجه به اقتصاد درونزا و اهتمام به تولیدات با کیفیت. مقام معظم رهبری در دیدار با معلمان، پرستاران و کارگران (۱۳۸۸)، فرمودند "ما باید فرهنگ کشور خودمان را به سمت ترویج تولید داخلی تنسيق و تنظيم کنیم و پیش ببریم؛ این خیلی چیز مهمی است". مطالبی از این دست نشان می‌دهد معظم‌له روی بحث فرهنگ‌سازی در زمینه مصرف کالای داخلی، توجه ویژه‌ای دارند. هم‌چنین استفاده و به‌کارگیری تمامی ظرفیتهای، از قبیل ظرفیتهای معدنی، علمی، فناورانه و سرمایه انسانی نیز یکی دیگر از عوامل پایه‌ای در بیانات ایشان بوده است.

لزوم توجه ویژه به کار و سرمایه ایرانی و به کارگیری توان داخلی نیز مورد تأکید در بیانات رهبری است. در این میان نباید از شفافیت اقتصادی و مبارزه با فسادها و رانت‌های موجود غافل شد که این امر انسجام مردم و مسئولان را در تمامی عرصه‌ها می‌طلبد. جدیت در کار و جلوگیری از هدر رفت نیرو و توان داخلی از دیگر موارد تأکید رهبری نظام است. البته لازم است روی کیفیت محصولات داخلی نیز بیشتر کار کرد. بخشی اعظمی از دلایل عدم استقبال از تولیدات داخلی بحث کیفیت محصولات است که باید اهتمام ویژه‌ای برای افزایش کیفیت تولیدات داخلی اعمال کرد.

مقام معظم رهبری بارها در سخنرانی‌هایشان برای تحقق حماسه تولید، اقدامات و راهبردهایی را بیان فرمودند که بر اساس یافته‌های پژوهش و شناسه‌گذاریها عبارت است از: مبارزه با قاچاق کالا، راهبری سرمایه‌ها، تعامل اثربخش صنعت و دانشگاه، اشتغال دیجیتال، حمایت از SMEs، توجه به سرمایه انسانی کارآمد، توانمندسازی کارآفرینان، تحول در عرصه صنعت و کشاورزی، نوآوری و ابتکار در تولید، بازمهندسی ساختارها، حل موانع تولید، بهبود فضای کسب و کار و کنترل واردات. همان‌گونه که مشاهده می‌شود رهبری نظام عوامل متعددی را برای افزایش رونق تولید بیان فرمودند که نشان از نگاه کلان و سیستمی ایشان به منظور حل مشکلات و معضلات و تحقق رونق تولید دارد.

همواره اقدامات و راهکارها از برخی شرایط کلان محیطی تأثیر می‌پذیرد. این شرایط، که اغلب اوقات در اختیار ما نیست و تابع شرایط بین‌المللی و در رابطه با کشور ایران، ناشی از اقدامات خصمانه برخی کشورهاست که بر راهبردهای ما تأثیرگذار خواهد بود، شرایط مداخله‌کننده نامیده می‌شود که در پژوهش به مقوله تحریمها و نوسانات قیمت ارز (جنگ ارزی) اشاره شده است.

طبق یافته‌ها و الگوی نهایی، پیامدهای متصور از حماسه تولید و در پی آن، رونق و تحرک در تولید عبارت است از: افزایش اشتغال، افزایش عدالت اجتماعی، افزایش عزت و نشاط ملی، افزایش تاب‌آوری اقتصادی، رشد اقتصادی پایدار و توسعه صادرات. همان‌گونه که اشاره شد رونق تولید می‌تواند گره‌گشای بسیاری از معضلات، مشکلات و ناهنجاریها در سطح کشور باشد که نیازمند پیگیری مجدانه مردم و مسئولان و نصب‌العین قرار دادن منویات رهبری است. در ادامه برخی از پیشنهادها با توجه به یافته‌های پژوهش و الگوی نهایی ارائه می‌شود:

- جلوگیری از قاچاق کالا به عنوان جهادی مقدس شناخته شود و مردم و مسئولان جداً با این

پدیده برخورد کنند.

- نقدینگی افسارگسیخته در سطح کشور به بخشهای مولد اقتصاد، صنعت و کشاورزی هدایت شود و در خدمت تولید قرار گیرد.
- راهکارهای عملی در جهت تعامل و پیوند صنعت و دانشگاه در پیش گرفته شود که پیشقراولان حرکت در زمینه تولید دانش بینان هستند.
- ساز و کارهایی به منظور استفاده و به کارگیری اینترنت، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی به عنوان ابزاری مهم در جهت اشتغال دیجیتال فراهم، و بسترهای لازم برای تحقق آن ایجاد شود.
- حمایت از شرکتهای کوچک و متوسط به دلیل چابکی در عرصه تولید، و سرمایه‌بر اندک در دستور کار قرار گیرد و شرایط فعالیت این گونه شرکتهای آسان شود.
- توانمندسازی کارفرینان و ارتقای بهره‌وری سرمایه انسانی با افزایش انگیزه، مهارت و خلاقیت و ایجاد تناسب بین مراکز آموزشی و پژوهشی با نیازهای بازار کار در دستور کار قرار گیرد.
- تسهیلاتی برای به روز کردن فعالیتهای تولیدی، توسعه کشاورزی صنعتی و گسترش صنایع دانش‌بنیان در جهت تولیدات با کیفیت و مرغوب و کاهش هزینه‌ها در دستور کار قرار گیرد.
- شفاف و روشن کردن فرایندهای نظام اداری، ساده‌سازی آیین‌نامه‌ها و مقررات اداری و نگرش سیستمی به منظور یکپارچه‌سازی عرضه خدمات در حوزه‌های مختلف
- لزوم توجه به کیفیت تولیدات و خدمات و ابتکار و نوآوری در خلق، تولید، بسته‌بندی و بازاریابی برای آن
- شکل‌گیری اراده ملی و عزم فراقوه‌ای برای ریشه‌کن کردن فساد، و ایجاد شفافیت اقتصادی در کشور و مبارزه با رانت و رشوه‌خواری
- اقدام فوری برای بر طرف کردن موانع تولید، حل مشکلات تولیدکنندگان و بهبود فضای کسب و کار
- کنترل مستمر واردات کالاها و خدمات به کشور و جلوگیری از ورود کالاهایی که در داخل تولید می‌شود و یا توان تولید آن وجود دارد.

منابع فارسی

- استراوس، انسلم؛ کوربین، جولیت (۱۳۹۴)، مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای، چاپ چهاردهم، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- ابوطالبی، مهدی (۱۳۹۳)، نقش علمای شیعه در حمایت از تولید ملی و کار و سرمایه ایرانی در دوره قاجار، تاریخ اسلام در آینه پژوهش، س دهم، ش دوم، پیاپی ۳۵: ۵ - ۲۶.
- استادی، حسین (۱۳۹۵)، عوامل موثر بر رشد اقتصادی ایران و اثر افزایش قیمت حامل‌های انرژی، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، س ششم، ش ۲۴: ۱۳۳ - ۱۴۴.
- اسماعیلی خوشمردان، علی؛ باغجری، ابوطالب؛ اکبری افروزی، رقیه (۱۳۹۵)، نقش مؤلفه‌های مهم اقتصادی (سرمایه گذاری، تولید و مصرف) در دستیابی به اقتصاد مقاومتی، پنجمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، الگوی پایه پیشرفت.
- اشیری، سعید (۱۳۹۸)، نظامهای حامی رونق تولید در نظریه اقتصاد مقاومتی، قابل بازیابی در: <http://farsi.khamenei.ir>
- بازرگان هرندی، عباس (۱۳۹۵)، مقدمه‌ای بر روشهای تحقیق کیفی و آمیخته: رویکردهای متداول در علوم رفتاری، تهران: نشر دیدار.
- خاکی، غلامرضا (۱۳۹۲)، روش تحقیق گراندیدی در مدیریت (با رویکرد پایان‌نامه‌نویسی)، تهران: نشر فوژان.
- دژپسند، فرهاد؛ حسینی، الهام السادات؛ گلزاریان پور، سیاوش (۱۳۹۱)، بررسی تاثیر رشد صادرات غیرنفتی بر رشد تولید ناخالص داخلی غیر نفتی ایران، فصلنامه اقتصاد و الگوسازی، س سوم، ش ۱۰: ۱۰۹ - ۱۳۳.
- رجب پور، حسین (۱۳۹۶)، الگوی راهبردی حمایت از تولید ۵، الزامات حمایت مؤثر، تهران: دفتر مطالعات اقتصادی (گروه توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- رجب پور، حسین (۱۳۹۷)، الگوی راهبردی حمایت از تولید ۱۳، موازین انتخاب راهبرد مطلوب، تهران: دفتر مطالعات اقتصادی (گروه توسعه و برنامه‌ریزی)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- رشوند، محمدنبی (۱۳۹۵)، بررسی راهکارهای تقویت تولید کالاهای داخلی در راستای اقتصاد مقاومتی، پژوهش‌نامه کشاورزی و منابع طبیعی، ش ۱۹: ۷۶ - ۸۸.
- روشندل اربطانی، طاهر؛ مقیمی، سید محمد؛ بشیر، حسن و ظریفیان یگانه، محمد حسین (۱۳۹۰)، طراحی مدل سیاستگذاری رسانه‌ای اتحادیه رادیو و تلویزیون‌های اسلامی مبتنی بر رویکرد همگرایی محتوایی، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، س ۲۴، ش ۲ (پیاپی ۹۰): ۳۰ - ۹.
- شفیعا، محمدعلی؛ موسوی لقمان، سیده اشرف (۱۳۹۴)، طراحی مدل مفهومی تعامل دولت و تولید کنندگان داخلی برای تقویت تولید ملی با بهره‌گیری از تحلیل محتوای کیفی، نشریه علمی - پژوهشی مدیریت فردا، س ۱۳، ش ۴۴.
- عبداللهی عابد، صمد؛ قبادی، مهری (۱۳۹۳)، راهکارهای قرآن برای رونق اقتصادی، فصلنامه سراج منیر، س ۵،

ش ۱۶: ۱۰۹ - ۱۳۰.

- فتیحی مولایی، شهریار؛ اشرف پور، عظیمه؛ وثوقیان، مریم (۱۳۹۱)، بررسی تاثیر بهبود کیفیت در ارتقای تولید ملی، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین المللی مدیریت نوآوری و تولید ملی، قم: ۶۶۳ - ۶۷۵.
- فیض پور، محمدعلی؛ رادمنش، سعیده؛ شاه محمدی مهرجویی، ابوالفضل (۱۳۹۵)، ظرفیتهای خالی در صنایع تولیدی ایران و نقش آن در افزایش تولید ملی، فصلنامه مجلس و راهبرد، دوره ۲۳، ش ۸۶: ۱۷۵ - ۲۰۵.
- قاضی میرسعید، سیدعلیرضا؛ تاجآبادی، حسین (۱۳۹۵)، مفهوم توسعه و پیشرفت در اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مدظله)، فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی، س ۲۴، ش ۳: ۱۴۷ - ۱۶۹.
- محبوبی، قربانعلی؛ محمدی، مصطفی (۱۳۹۱)، نقش فرهنگ بسیجی در تولید ملی حمایت از کار و سرمایه ایرانی، فصلنامه مهندسی فرهنگی، س هفتم، ش ۶۹ و ۷۰.
- مرکز مالگیری، احمد؛ سیاح، سید امیر (۱۳۹۶)، الگوی راهبردی حمایت از تولید ۳، رویکردها و روشهای حمایت از تولید در ۶ قانون برنامه توسعه، تهران: دفتر مطالعات اقتصادی (گروه مطالعات محیط کسب و کار)، معاونت پژوهشهای اقتصادی، مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی.
- موسی‌زده، ابراهیم (۱۳۹۲)، ماهیت و جایگاه حقوق پیام «تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی»، فصلنامه حقوق، دوره ۴۳، ش ۴: ۲۰۱ - ۲۱۳.
- میلائی، جمیل (۱۳۹۴)، اقتصاد مقاومتی و خودباوری ملی، فرصتها و چالشهای تحقق آن، مجله اقتصادی، ش ۷ و ۸: ۵ - ۲۲.
- نادعلی، فاطمه (۱۳۹۶)، بررسی راهکارهای قرآن برای رونق و پیشرفت تولید و اشتغال، فصلنامه قرآنی کوثر، س ۱۷، ش ۵۹: ۸۳ - ۹۶.